

STICHTING DE ROERMONDSE KARTUIZERS

NIEUWSBRIEF

JAARGANG 2, NUMMER 1, WINTER 2007-2008

VOORWOORD

Door dr. Hans van de Mortel, voorzitter

Bij het verschijnen van deze derde nieuwsbrief hebben we een druk jaar vol verrassingen achter de rug. De grootste verrassing is wel het feit dat de tentoonstelling, die in de loop van dit jaar de definitieve titel 'Het geheim van de stilte. De besloten wereld van de Roermondse kartuizers' heeft meegekregen, een jaar wordt uitgesteld. De redenen hiervoor licht tentoonstellingsconservator Rob Dückers in deze nieuwsbrief toe. Ondanks deze vertraging loopt de voorbereiding van de tentoonstelling voorspoedig. Steeds meer fraaie bruiklenen worden aan de tentoonstelling toegevoegd, waarover u in deze nieuwsbrief ook het een en ander leest. Verder bevat deze nieuwsbrief een bijdrage van prof. dr. Peter Nissen, lid van het comité van aanbeveling voor deze tentoonstelling en redacteur van de tentoonstellingscatalogus, over hoe na het verdwijnen van de orde uit Nederland de belangstelling voor de orde alhier bleef bestaan, zelfs tot op de dag van heden. Als laatste wil ik u graag attenderen op onze fraaie website www.kartuizers.nl. Ik wens u allen veel lees- en kijkplezier.

NIEUWE OPENINGSdatum TENTOONSTELLING

Door drs. Rob Dückers

In haar vergadering van 26 november jongstleden besloot het stichtingsbestuur van Stichting De Roermondse Kartuizers na rijp beraad en in goed overleg met verschillende direct belanghebbenden tot uitstel van de tentoonstelling 'Het geheim van de stilte. De besloten wereld van de Roermondse kartuizers'. Wat is nu de reden van dit uitstel? Deze ligt in het feit dat enkele weken daarvoor een tweetal belangrijke buitenlandse instituten tot hun grote spijt geen toestemming konden verlenen voor de bruikleen van twee belangrijke topstukken, die zeker een plaats in de Roermondse tentoonstelling verdienen. In de laatste onderhandelingsfase werd duidelijk dat, hoewel men in beide gevallen zeer positief ten opzichte van het project en het bruikleenverzoek stond, de toestand van de gevraagde bruiklenen een reis naar Roermond in de huidige staat niet mogelijk maakte. Het risico op ernstige schade tijdens het transport was te groot. Men kon dan ook enkel bruikleen toestaan wanneer de stukken eerst geconserveerd zouden worden.

Dit fraaie retabel, rond 1480 gesneden door Meester Arnt Beeldesnider van Kalkar voor het Roermondse kartuizerklooster, zal in de tentoonstelling te zien zijn.

Deze conservering vergt echter tijd, zodat het onmogelijk bleek om de stukken voor april 2008 transportklaar te krijgen. Omdat het hier gaat om twee voor de tentoonstelling essentiële bruiklenen, is na zorgvuldig wikken en wegen besloten tot uitstel van de tentoonstelling. Allereerst diende natuurlijk bekeken te worden of de voor de tentoonstelling beoogde ruimten later eveneens beschikbaar waren. Dit bleek voor het voorjaar van 2009 het geval. Verder moest er contact opgenomen worden met andere bruikleengevers, om te bezien of de nieuwe beoogde tentoonstellingsperiode geen problemen opleverde. Ook de technische planning om de ruimtes in het voormalig kartuizerklooster geschikt te maken als tentoonstellingsruimtes – iets waar meer bij komt kijken dan menigeen zou vermoeden – diende te worden aangepast. Echter, het belang van de stukken maakte dat we toch bereid waren deze rompslomp voor lief te nemen. Een onbedoeld voordeel was allereerst dat zich met dit uitstel de gelegenheid voordeed om de tentoonstelling te incorporeren in de feestelijkheden van het Bisdom Roermond, dat in 2009 het 450-jarig jubileum viert. De tentoonstelling sluit immers vanuit haar thematiek goed bij dit jubileum aan, temeer daar het Roermondse kartuizerklooster thans in gebruik is als kantoren van het Bisdom Roermond. Verder geeft het uitstel ons de ruimte om alsnog aandacht te besteden aan de invulling of afwerking van bepaalde aspecten van de tentoonstelling, die we in eerste instantie wegens tijdgebrek zouden moeten laten liggen. We moeten weliswaar een jaartje langer geduld hebben, de uiteindelijke tentoonstelling wordt er alleen maar fraaier op. U mag zich hiervan komen overtuigen tussen 28 maart en 21 juni 2009, wanneer 'Het geheim van de stilte. De besloten wereld van de Roermondse kartuizers' voor het publiek is te zien.

DE BELANGSTELLING VOOR DE KARTUIZERS IN NEDERLAND

Door prof. dr. Peter Nissen

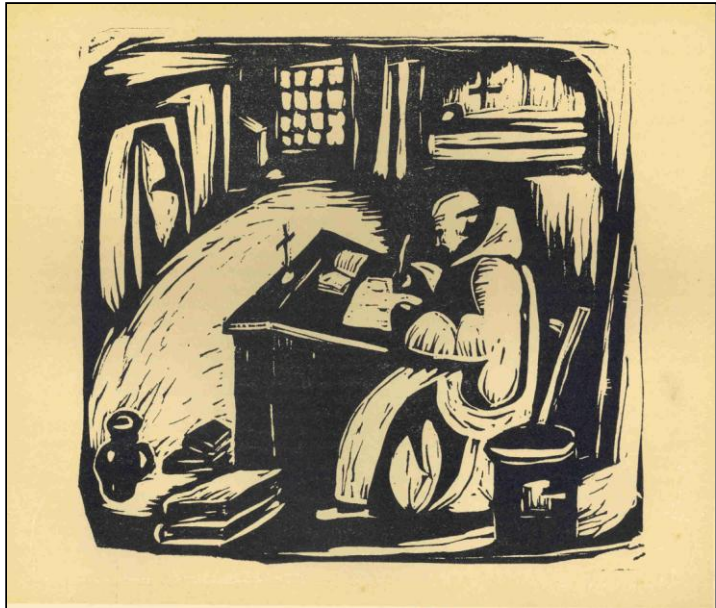
De kartuis van Onze Lieve Vrouw van Bethlehem te Roermond is het laatste klooster van de kartuizerorde dat op het grondgebied van het huidige Nederland heeft bestaan. De andere Nederlandse kartuizen waren in de zestiende eeuw al opgeheven ten gevolge van de Reformatie en de Opstand tegen Spanje. Alleen de vanuit Roermond gestichte kartuis van Vught hield het nog vol tot het begin van de zeventiende eeuw, toen de laatste monniken via 's-Hertogenbosch naar Antwerpen uitweken. Voor de kartuis van Roermond kwam, net als voor die in de Zuidelijke Nederlanden, het einde in 1783, toen de Oostenrijkse keizer Joseph II alle in zijn ogen nutteloze beschouwende kloosters liet sluiten.

Het feit dat er sinds 1783 geen bewoonde kartuizen meer in Nederland zijn, betekent niet dat de belangstelling voor de orde hier verdween. Die belangstelling werd op verschillende wijzen levend gehouden, vooral door publicaties. Via die publicaties maakten jongemannen in Nederland kennis met de orde. Een klein aantal van hen zette de stap om zelf het kartuizerleven te beproeven, een nog kleiner aantal bleef ook daadwerkelijk.

In de jaren twintig van de twintigste eeuw verschenen twee publicaties die een groot publiek kennis lieten maken met de kartuizers. De eerste kwam in 1923 van de persen bij de Roermondse drukkerij en uitgeverij J.J. Romen & Zonen, die decennialang katholiek Nederland van drukwerk heeft voorzien. Zij was getiteld *Een boek over Karthuizers* en had, zo zei de kartuizerfors Mr. H.J.J. Scholtens in het voorwoord, de bedoeling de orde 'weer nader te brengen tot het Nederlandsche volk'. Scholtens (1895-1978), in het dagelijks leven burgemeester, eerst van Houten en vervolgens van Beverwijk, was zich als rechtenstudent te Leiden voor de kartuizers gaan interesseren. Hij zou later heel wat belangrijke studies publiceren over de geschiedenis van de Nederlandse kartuizen, vooral over die van Roermond.

Toch was hij niet de belangrijkste auteur van het boek uit 1923. Dat was een Nederlander die nog maar pas enkele jaren kartuizer was en die de meest ijverige Nederlandse kartuizerauteur van de twintigste eeuw zou worden: dom Benoît Lambres (1898-1974).

Onder zijn eigen naam en onder verschillende pseudoniemen, zoals Benoît du Moustier en Prins Jesus' Minstreeel, afgekort PIM, publiceerde hij artikelen en boeken over het kartuizerleven en over spiritualiteit en mystiek, en zelfs een roman. *Een boek over Karthuizers* verscheen in 1923 nog anoniem, maar onder de titels *Uit koor en kluis* en *Kartuizers* werd het in 1937 en 1947 heruitgegeven, nu onder de naam van Dom Benoît du Moustier. Die heruitgaven waren helaas niet meer voorzien van de fraaie houtsnedes die de eerste druk sieren. Deze waren van de hand van de kunstenaar Joep Nicolas (1897-1972), geboren en getogen in Roermond, waar hij tot zijn vertrek naar de Verenigde Staten in 1939 als glazenier werkte.

Een van de houtsnedes die Joep Nicolas vervaardigde voor 'Een boek over Kartuizers', in 1923 anoniem verschenen.

Een tweede boekje dat velen in Nederland met de wereld van de kartuizers in contact bracht, was *Het Witte Paradijs* van de letterkundige en latere benedictijn Pieter van der Meer de Walcheren (1880-1970). Deze had in 1926 samen met een vriend de kerstweek doorgebracht in de kartuis van La Valsainte in Zwitserland en raakte zo diep onder de indruk van het kartuizerleven dat hij er een lyrisch boekje over schreef. *Het Witte Paradijs* beleefde in het Nederlands vijf drukken en werd vertaald in het Engels, Frans, Duits, Spaans, Portugees en Italiaans. Het langste hoofdstuk van het boekje heet 'Een karthuiser spreekt'. De monnik die hier aan het woord komt, is de in Echt geboren en in Weert opgegroeide dom Gerard Ramakers (1896-1984), die van 1923 tot 1931 novicenmeester in La Valsainte was.

Mede door de twee genoemde publicaties uit de jaren twintig vonden zoveel Nederlanders en Vlamingen de weg naar de kartuis, dat de orde overwoog om weer een klooster in Nederland te stichten. Daarvoor werd vanuit Nederland geijverd door de genoemde Mr. Scholtens, die in 1925 al een petitie aan de orde had aangeboden met het verzoek de kartuizers naar Nederland te laten terugkeren. Hij richtte in 1946 de Stichting Dionysius de Kartuizer op, die gelden voor het nieuwe klooster verzamelde. Dat zou gevestigd worden in het Overijsselse Tubbergen. De orde bracht tussen 1946 en 1961 de meeste Nederlandstalige monniken bij elkaar in de kartuis van Calci bij Pisa. Dat werd echter een weinig geslaagd experiment. In 1961 werd de Nederlandstalige gemeenschap weer ontbonden – de kartuis van Calci is inmiddels een te bezoeken monument – en in 1971 besloot het generaal kapittel van de kartuizers af te zien van een stichting in Nederland.

Nederlandse kartuizers zijn er echter nog steeds. Twee van hen zijn zelfs prior, de een in Marienau (Duitsland) en de ander in de Grande Chartreuse (Frankrijk). Deze laatste, dom Marcellin Theeuwes, staat sinds 1997 als prior van het moederklooster aan het hoofd van de hele orde. Hij is daarmee de vierde Nederlander in de geschiedenis van de kartuizers die generaal van de orde is. Zonder afbreuk te doen aan de beslotenheid van het kartuizerleven, vindt hij het wel van belang dat de wereld weet heeft van deze levenswijze. Daarom ontving hij televisiemaker Leo Fijen, die in 2004 een aflevering van de kloosterserie van het programma Kruispunt aan de Grande Chartreuse wijdde, en daarom ontving hij ook zijn neef Joost Reijnders, journalist van beroep, die enkele artikelen en een boek aan de kartuizers wijdde: *Een reis in stilte* (Kampen 2006). Dit boek bevat, net als dat van de twee Vlaamse kartuizerkenners Tom Gaens en Jan de Grauwe, *De kracht van de stilte. Geest en geschiedenis van de kartuizerorde* (Leuven 2006), foto's uit het derde product van Dom Marcellins openheid: de film *Die grosse Stille*. Deze film,

door de Duitse cineast Philip Gröning in de Grande Chartreuse gemaakt, toont in twee uur en drie kwartier het stille leven van de kartuizers. Zij heeft onder de titel *Into Great Silence* furore gemaakt in de Nederlandse filmhuizen en bij velen opnieuw belangstelling gewekt voor de kartuizers. Zij zal tijdens de tentoonstelling ook in Roermond te zien zijn.

EEN BIJZONDERE BRUIKLEEN UIT PARTICULIER BEZIT

Door drs. Rob Dückers

Het is een misverstand wanneer men denkt dat de kunstvoorwerpen en andere objecten die tijdens de tentoonstelling 'Het geheim van de stilte' te zien zullen zijn, enkel afkomstig zijn uit grotere en kleinere musea, bibliotheken, archieven of kerkelijke collecties. Ook in particulier bezit bevinden zich vaak stukken die deze tentoonstelling kunnen verrijken. Een voorbeeld hiervan is een bruikleen van twee gedrukte bladen uit een privé-verzameling. Deze twee losse bladen maakten ooit deel uit van twee boekwerken, twee versies van een werk dat bekend staat als 'De wereldkroniek van Hartmann Schedel'.

Hartmann Schedel was een arts uit Neuremberg, die aan het eind van de vijftiende eeuw het plan opvatte om een kroniek aan te leggen vanaf de stichting van de wereld tot aan zijn eigen tijd. In die kroniek, die in 1493 in twee versies (een in het Latijn en een in het Duits) te Neuremberg werd gedrukt, beschrijft hij ook kort de stichting van de kartuizer orde en degenen die daar direct bij betrokken waren, te weten Bruno en Hugo van Grenoble.

Bruno, detail uit blad CXCI van de Duitse versie van Schedels Wereldkroniek, in 1493 te Neuremberg gedrukt.

Het bijzondere van de wereldkroniek van Hartmann Schedel is dat deze uitvoerig is geïllustreerd met houtsneden, vervaardigd door een team van kunstenaars waarvan zelfs wordt aangenomen dat de jonge Albrecht Dürer hier deel van uitmaakte. Het werd hiermee het rijkst geïllustreerde werk uit de beginperiode van de boekdrukkunst, die op dat moment amper 40 jaar oud was. Ook het blad dat handelt over de stichting van de kartuizerorde is van een drietal houtsneden voorzien, die een afbeelding van het moederklooster van de orde, beter bekend als 'La grande Chartreuse', en ordestichters Bruno en Hugo van Grenoble tonen. Deze afbeeldingen uit 1493 behoren daarmee tot de oudst bekende gedrukte afbeeldingen van de stichters en het moederklooster van de kartuizer orde. Op de tentoonstelling zijn zowel het blad uit de Latijnse versie als het blad uit de Duitse versie vertegenwoordigd.

VOOR VRAGEN, OPMERKINGEN OF HET LATEN TOESTUREN VAN DE NIEUWSBRIEF
KUNT U CONTACT OPNEMEN MET STICHTING DE ROERMONDSE KARTUIZERS, ABDIS
ADAMASTRAAT 18, 6041 VB ROERMOND

Verdere informatie www.kartuizers.nl en email: mfajeurissen@home.nl.

Stelt u geen prijs op toezending van deze nieuwsbrief? Meld het even en we verwijderen u per omgaande uit ons adressenbestand.
